

ЯНКОВЕЦЬ Т. М.,

КАНД. ЕКОН. НАУК, ДОЦЕНТ

ПАШЕНЬКО Я. В.,

МАГІСТР

*КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ,
УКРАЇНА*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми: ефективність функціонування будь-якого суспільства багато у чому залежить від кількості та якості інновацій, їхнього змісту, характеру й спрямованості інноваційних процесів. Значний вплив на характер і динаміку інноваційних процесів має система освіти. Соціальні інститути суспільства в цілому й, зокрема, інститут освіти, перебувають на етапі значних перетворень.

Освіта є одним з найстародавніших соціальних інститутів. У сучасному світі вона набуває особливої ваги. Порівняно з іншими соціальними інститутами (політика, економіка, релігія, наука, сім'я), освіта розвивається в умовах постійних суперечностей між суспільними потребами та її станом, потребами і життєвими вимогами соціальних груп до неї. Звідси суперечність самого інституту, розірваність його елементів, невідповідність рівня розвитку окремих функцій, суперечність їх реалізації.

Західна Європа традиційно вважається колицкою вищої освіти, що зародилася ще в античні часи. Історія найвідоміших вузів – Кембриджа, Оксфорда, Болоньї налічує кілька сотень років [1]. Французькі, німецькі, англійські, італійські та іспанські вищі навчальні заклади пропонують безпрецедентні можливості для одержання освіти і ведення наукової діяльності незалежно від предмету дослідження. Саме тому багато студентів, вибираючи місце навчання, обирають Європу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: у процесі написання статті було проаналізовано значну кількість публікацій у відомих соціологічних і педагогічних періодичних виданнях України й Росії, у науковій літературі. Треба відмітити, що дослідники поки не мають остаточної точки зору щодо проблеми інтерпретації категорії «традиційні моделі навчання». Існують досить суперечливі погляди відносно цього питання [1-5]. Про актуальність даної проблематики свідчать проведення чисельних конференцій у провідних університетах України і Європи.

Мета дослідження: аналіз європейського досвіду використання інновацій у системі вищої освіти для цілей можливості застосування у вітчизняних вищих навчальних закладах (ВНЗ).

Результат дослідження: сучасні глобальні процеси вимагають постійного оновлення усіх сфер людської діяльності. На зміну ХХ ст., що іменувалося індустріальним, прийшло ХХІ ст., яке визначено як інформаційне. У вік інформації відбувається розшарування населення Землі. Наслідками цього процесу є виникнення проблеми інформаційної нерівності. Зростає необхідність у розширенні доступу до освіти, адже від цього залежить саме виживання людини як виду [4].

Після прийняття Болонської декларації (1999) була реформована академічна структура університетів Італії, Франції, Німеччини, Данії та Іспанії. На сьогоднішній день до неї приєдналися вже 40 країн, у тому числі й Україна. Цей процес спрямований на формування в Європі єдиного освітнього простору.

Прийняття основних принципів Болонської декларації зробило навчальні заклади Європи дуже популярними серед іноземних студентів, що бажають продовжити своє навчання і здобути кваліфікацію, що визнається роботодавцями усього світу.

Студенти отримують ряд переваг від впровадження нововведень. По-перше, була уніфікована система наукових ступенів у галузі вищої освіти і приведені до загального стандарту відповідні документи. По-друге, з'явилися кредити – єдині залікові одиниці для оцінки «трудомісткості» студентської роботи. Система накопичення академічних кредитів дозволяє навчатися в інших, переважно зарубіжних, ВНЗ. При цьому результати навчання і кількість прослуханих курсів ураховуються при отриманні дипломів у рідному навчальному закладі. Все це сприяє підвищенню мобільності студентів і забезпечує високу якість освіти.

Незважаючи на прагнення до одноманітності та глибоко вкорінені традиції у галузі вищої освіти, кожна установа практикує свою викладацьку методику, у кожній країні своя специфіка навчання. Наприклад, у Нідерландах студенти самостійно ведуть наукову роботу, у невеликих групах, тоді як у Німеччині традиційним вважається дослідження під керівництвом наукового керівника на основі фундаментальної теоретичної підготовки.

Говорячи про закордонний досвід використання інновацій у системі вищої освіти слід згадати про транс-європейську програму мобільності для навчання в університетах («Темпус») [6]. «Темпус» – це програма зовнішньої допомоги Європейського Союзу, заснована з метою сприяння модернізації систем вищої освіти у країнах-сусідах ЄС через активізацію співробітництва між ВНЗ країн ЄС і країн-партнерів. Сьогодні програма «Темпус» відкрита для вищих навчальних закладів та інших інституцій, які працюють у сфері вищої освіти, з 27 країн-членів ЄС, 17 країн Європейської політики добросусідства (у тому числі Україна), 5 країн Центральної Ази, 5 країн

Західних Балкан. У програмі також можуть брати участь на основі самофінансування ВНЗ з Туреччини, Ісландії, Ліхтенштейну, Норвегії, Швейцарії, Хорватії та Колишньої Югославської Республіки Македонія. Програма «Темпус», заснована у 1990 р., пройшла декілька етапів у своєму розвитку. Сьогодні реалізується четвертий етап програми, розрахований на 2007-2013 рр. У програмах «Темпус» визначено три основних напрями реформування у сфері вищої освіти, які є складовою загальних стратегій ЄС і збігаються з завданнями освітньої програми ЄС «Навчання впродовж життя» (Lifelong Learning) та узгоджуються з Лісабонською стратегією і положеннями Болонського процесу [7]: модернізація навчальних програм; удосконалення процесів управління та врядування у системі вищої освіти; посилення зв'язків між освітою та суспільством (громадянським суспільством, ринком праці тощо). Програма «Темпус» надає можливість країнам-партнерам обирати для себе пріоритетні напрями реформування вищої освіти та заохочує усіх зацікавлених виявляти ініціативу, шукати інноваційні підходи, створювати новітні освітні продукти і послуги.

Програма «Темпус» реалізується через проекти, які ініціюються, розробляються та реалізуються на основі партнерства за участі університетів і науково-дослідних інституцій, міністерств чи незалежних агенцій із забезпечення якості освіти, студентських спілок, асоціацій ректорів, викладачів, працедавців, громадських організацій із країн-членів ЄС і країн-партнерів. Партнерство між університетами має форму консорціуму, кількість членів якого не обмежена. Для усіх проектів мінімальна кількість учасників від країн-членів ЄС – три. У проекті можуть брати участь одна чи кілька країн-партнерів в залежності від типу проекту. У рамках програм «Темпус» реалізуються два основних типи проектів:

1. Спільні проекти, засновані на багатосторонньому партнерстві між ВНЗ ЄС і країн-партнерів і направлені на розвиток, модернізацію та поширення сучасних навчальних програм, оновлення методів викладання та навчально-методичних матеріалів; посилення ролі ВНЗ у суспільстві, укріплення їх зв'язків з ринком праці, включаючи підтримку інноваційної діяльності; створення і розширення тематичних і професійних мереж, удосконалення систем управління вищими навчальними закладами, включаючи управління фінансами, розвиток діяльності бібліотек, кадрових служб і послуг для студентів тощо.

2. Структурні заходи, спрямовані на вироблення національної політики, розвиток і реформування окремих ВНЗ і системи вищої освіти в цілому з метою їхнього наближення до європейських стандартів. Структурні заходи передбачають: реформування системи управління ВНЗ, збільшення його автономії; запровадження системи забезпечення якості; запровадження ECTS – європейської системи накопичення та трансферу кредитів, реформування національних

рамок кваліфікацій, розробку нормативно-правового забезпечення реформування у сфері вищої освіти; розвиток і нарощування інституційної, адміністративної та експертної спроможності для прискорення реформування освітньої сфери у світлі запровадження положень Болонського процесу; збільшення суспільної підтримки реформ, розширення кола їх прихильників та учасників; пропагування реформ через організацію міжнародних, національних і регіональних конференцій і семінарів тощо.

Що ж до України, вона приєдналася до програми «Темпус» у 1993 р. На той період програма «Темпус» мала спрямованість на удосконалення управління закладами освіти, оновлення та розробку нових навчальних програм і підвищення кваліфікації викладачів, особливо у таких дисциплінах, як економіка, іноземні мови, суспільні науки, європейські студії та право [6]. На третьому етапі програми «Темпус» (2000-2006 рр.) відбувся перехід до нових пріоритетів і нової предметної сфери. Участь України у програмі «Темпус» узгоджувалася з приєднанням до Болонського процесу та входженням до Європейського простору вищої освіти, що відповідно позначалося на спрямуванні проектів. До пріоритетних напрямів, крім економіки та бізнес-менеджменту, було включено сільське господарство, інформаційно-комунікаційні технології та екологію. Починаючи з 2000 р. до проектів «Темпус» долучаються підприємства, неурядові організації, органи влади. Тож, учасниками проектів «Темпус» в Україні стають Секретаріат Кабінету Міністрів України, Міністерства: освіти і науки, охорони довкілля, аграрної політики, обласні державні адміністрації та міські ради, спілки промисловців, аграрні підприємства, порти, слухацькі ради університетів і науково-дослідні інституції. Програма допомагає у придбанні нового сучасного обладнання для університетів – комп'ютерів і спеціального лабораторного обладнання, у проведенні наукових досліджень тощо. Пріоритети та напрями реалізації програми Темпус в Україні пов'язані, насамперед, з розвитком Болонського процесу. Серед національних пріоритетів для спільних проектів рекомендовано наступні: модернізація навчальних планів з врахуванням впровадження триступеневої структури відповідно до Європейської системи накопичення та трансферу кредитів (ECTS) та визнання дипломів серед дисциплін; модернізація управління ВНЗ; запровадження механізмів забезпечення якості вищої освіти; вища освіта та суспільство: розвиток партнерства ВНЗ із бізнесом; трикутник знань: освіта – інновації – дослідження; рамка кваліфікацій.

Для Європейського Союзу Болонський процес є одним з маршрутів на шляху до створення «Європи знань». Як освітня програма «Темпус», так і участь ЄС у Болонському процесі узгоджуються із загальними стратегічними напрямками розвитку ЄС, визначеними у Лісабонській стратегії. Відповідно, цілі програми «Темпус» і цілі Болонського процесу перетинаються,

підсилюючи одна одну та створюючи ефект синергії. Запровадження основних положень Болонського процесу передбачає створення Європейського простору вищої освіти з врахуванням національних підходів до організації навчання, змісту освіти, традицій у підготовці майбутніх фахівців з вищою освітою [7].

Висновки: як Болонський процес, так і програма «Темпус» зосереджені на збільшенні відкритості та прозорості університетської освіти, поширенні доступу до неї, зростанні автономності університетів у країнах-членах ЄС та їхніх партнерах. За рахунок міжуніверситетського співробітництва у рамках проектів «Темпус» відбувається модернізація вищої освіти, підвищується її інтернаціоналізація та європеїзація; університети і сфера вищої освіти в цілому стають більш привабливими для молоді: для навчання, науково-дослідної роботи, працевлаштування. Подібні завдання реалізуються у процесі створення Європейського простору вищої освіти у межах Болонського процесу: стратегія зовнішнього виміру (external dimension strategy), вироблена міністрами, відповідальними за питання освіти, передбачає інформування, пропагування, співробітництво, визнання та діалог щодо освітньої політики з партнерами та колегами з інших країн і континентів. Великою мірою стратегія зовнішнього виміру реалізується за рахунок освітніх програм Європейського Союзу, у першу чергу програм «Темпус» та «Еразмус Мундус». Інтеграція системи вищої освіти України в Європейський простір вищої освіти сприятиме: забезпеченню якості вищої освіти; визнанню періодів і термінів підготовки; мобільності студентів, викладачів, наукових працівників; забезпеченню справедливого доступу до вищої освіти; зміцненню позицій українських університетів на національному та європейському і світовому ринку праці та ринку освітніх послуг.

Література:

1. Нагорний Б. Г. Студентство і сучасність / Б. Г. Нагорний, М. Л. Яковенко, А. В. Яковенко. – К.: Арістей, 2009. – 164 с.
2. Праздников Г. А. Болонский процесс в смысловом пространстве современного образования / Г. А. Праздников // Социологические исследования. – 2010. – №10. – С. 42-47.
3. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе: [Учеб. пособие для вузов] / Д. В. Чернилевский. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.
4. Формирование общества, основанного на знаниях. Новые задачи высшей школы / Пер. с англ. – М.: Весь Мир, 2009. – 232 с.
5. Смирнова И. Э. Модели обучения в системе высшего образования / И. Э. Смирнова // Инновации в образовании. – 2010. – №1. – С. 7-9.
6. Офіційний сайт національного Темпус-офісу в Україні: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.tempus.org.ua>.
7. Офіційний сайт Державного економіко-технологічного університету транспорту: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.detut.edu.ua/ukr/cat/tempus>.